

VEDEZ

CASOPIS

za šolsko mladost.

Tečaj III. V četrtek 25. malega serpana (julija) 1850. **List 30.**

Pripovedka od Čeha.

Pred kakimi 2000 leti je bil zapustil velik in mogočen narod gore dalnih krajev proti solnčnemu vzhodu, in se je odpravil si nove, lepše domovine iskat. En oddelk teh ljudi se je imenoval Čehi, zato ker je bilo njihovemu vodju Čeh ime. Hodili so po obraščenih gorah, dokler niso v planjavo dospeli. Veliko veršelo jih je bilo, in le z združeno močjo so nevarnosti po potu premagali. Tudi Čehi so imeli, kakor veliko starih narodov, to navado, da so si začeli, do kakšne vode dospevši, brodove tesati, in so se nato po vodi navdoli vozili, namesto da bi si bili pot skozi puščave in goščave delali.

Ko so že več dni ino tednov potovali, in se jim lepe ravnice prikazujejo, jih stopi nekoliko na visoko goro, s ktere se je okoli in okoli vidilo. Ta gora je bila gora po imenu Rip med vodama Hébon (Eger) in Veltavo (Moldau). In ko z verha lepe reke in gojzde, gore in ravnine vgladajo, jo vderó veseli k svojcem nazaj, ter jim sporočé, da je nova, prekrasna domovina že blizo.

Drugi dan obidejo goro in najdejo vodo polno rib, zelene bregove in okrog in okrog rodovitno zem-

ljo. Mahoma po solnčnem vzhodu drugega dné skličé Čeh starasine tega roda in nato ves rod, sede na porobek pod koščato drevo in tako govori: „Spreljubi bratje, prijatli in tovarši, ki ste se z menoj vpotili, priča sim bil sile in težav, s kterimi ste mi do današnjega dneva zvesto sledili; dopustite svojim trudnim nogam spočiti se, in zažgite bogovom“ — tedaj Čehi namreč še niso v edinega Boga verovali — „in zažgite bogovom, ki so nam to deželo podarili, daritev hvaležnosti. To je ravno tista dežela, ki sim jo vam obetal, dežela bogata zverine in perutnine, mleka in meda, popolnoma pripravna za srečno selišče, kjer je obilno vode in rib, — kjer se vam ni bati nobenega sovražnika. Ker je tedaj ta lepa in rodovitna dežela v vaših rokah, posvetujte se, s kterim vrednim imenom naj jo imenujemo.“ —

Starasini pa povzdignejo, kakor bi jim bila kakšna nadzemeljska stvar to misel vdihnula, vsi kmalo glas: Ktero vredniše ime naj bi ta dežela pač dobila, kakor ime po imenu tvojem, po imenu našega vodja! Ker je tedaj tebi ime Čeh, se naj dežela imenuje Česko. — Hvaležnosti svojega ljudstva ganjen vstane Čeh, pogleda proti nebu, poklekne, poljubi zemljo, ki se ima v prihodnje po njegovem imenu zvati, in vstajaje roke proti nebu povzdignivši, reče naglas: „Da si mi pozdravljena, premila domovina, ki te nam so bogovi prihranili! Popred si bila brez prebivavcev; zdaj si nam podarjena. Ohrani našo moč, našo krepkost, in pomnožuj nas od roda do roda veliko veliko let!“

Zdaj so gospodovali Čehi v novej deželi. Slovanskega roda in službi svojih bogov vdani, so živeli priprosto in srečno. Stanovali so v kočah iz ila narejenih, z drevesnimi skorjami pokritih, so kmetovali, zverino in ribe lovili, obleko si pa iz zverinskih kož narejali. Hudobije in nezvestobe ni bilo med njimi. Njih vrata so bila vedno odprta, tatvine niso poznali; mirno in spravno so živeli. Čeh je vmerl v veliki starosti. Ves narod je prelival solze po njem. Tretji dan se zbero Čehi okrog njegovega trupla,

ga neso proti solnčnemu zapadu, in poravnajo nekoliko prostora pri Čtinovesi, kjer ga pokopljejo. In še veliko sto let nato je obiskavalo ljudstvo njegov grob in postavilo očetu Čehov slaven spominek.

J. Navrátil.

Papíga ¹⁾ reši cesarjeviča ²⁾ iz ječe.

Neki malovredni človek po imenu „Santabaren“ nekdanjemu cesarju Baziliju njegovega sina Leona zatoži, kakor bi cesarjevič svojemu očetu po življenju stregel, da bi tako sam lože ino hitreje na cesarski prestol prišel. Radoverni cesar veruje nesramnemu obrekovavcu, ino zapove, nedolžnega Leona brez vsega smiljenja v ječo vreči. Vse prošnje celo naj veljavniših so bile zastonj. Cesar, po hudobnem Santabarenu podpihovan in razdražen, svojemu sinu tudi vsa pisma, v katerih je on s ponižnimi besedami očeta svoje nedolžnosti prepričati hotel, k njegovej naj vekšej žalosti zapečateni nazaj pošlje. Ker ni hotel cesar od svojega sina nič čuti, se ni tudi nikdo prederznil, ga vpričo cesarja v misel vzeti, ino tako je nedolžno zaperti cesarjevič v kratkem bil celo pozabljen. Pa ravno zdaj, ko so ga bili ljudje zapustili, je božja previdnost navizala, da ga papíga ali papagaj reši. Ti ptič, ki se je bil več besed govoriti naučil, je navadno v cesarske jelnici visel, kjer je perve tedne večkrat kdo od nedolžno zapertega Leona govoril, ino včasih kateri njegovih prijatlov smiljenja ganjen te besede izrekel: „O dobri in nedolžni Leo, kako nesrečen si ti!“

Te besede je ptič čul, ino se jih počasi prav razločno izgovarjati navadi. Čez nekatere mesce da cesar veliko goščenje napraviti, in zapove vse veljake vsega cesarstva povabiti. Cesar ino vsi povabljeni so bili veseli ino prav dobre vole. Vse se smeje, vse se šali, ino si čas krati. Ali čujte! kaj se zgodi? Kar se začuje glas: „O

1) Papíga ali papagaj, zelenorudeča ptica, kakor srednji golob velika, ki se lahko govoriti nauči. — 2) Cesarjevič, to je cesarjev sin.

dobri ino nedolžni Leo, kako nesrečen si ti!“ Zdaj naglo vsi potihnejo, se ogledujejo, misleč, od kod da bi bil ti glas prišel, ino kdo da se predrezne vpričo cesarja njegovega sina imenovati? Ino glejte! to je bil ptič, ki je na steni visel. Papiga, kakor da bi se jej bilo dopadlo, da je vse vmolknilo, še dvakrat že pred izgovorjene besede ponovi: „O dobri ino nedolžni Leo, kako nesrečen si ti!“ Povabljeni zdaj v boječnosti pričakujejo, kaj da se bo zgodilo, cesar se pa ves zamisli. Zdaj vstane neki izmed cesarskih dvornikov in reče: „Gospod! ta ptica nas vse osramoti, — ona nas kakor tebi toži, da mi namreč na tvojega sina ne zmislamo, temuč samo veselje ino tvoje dobrote uživamo; tvoj sin, nesrečni Leo pa, ki se je tvoje cesarske milosti znebil, v britkosti zdihava.“ Te besede vse pričujoče ganejo; vsi začnejo Bazilija za cesarjeviča prositi, ino razžaljeni oča v sercu pomirjen, sinu odpusti, ino ga v milosti ino ljubezni iz ječe k sebi vzame.

A. Strajnsak.

Grenka cvetlica.

(Prilika.)

Bil je lep poleten dan. Mati so šli zjutraj na polje plet. Minica je šla z njimi. Med tim, ko so mati na njivi opraviti imeli, se je mala deklica po travniku sprehajala in se s cveticami radovala. Poln travnik je bil naj lepših cvetlic. Vse je bilo v naj večji krasoti. Ko si mala deklica dalje cvetlice nabira, dobi eno, ki je bila lepša od vsih drugih. Bila je majhina, prav nežno zraščena in še le v prvem mladem cvetju, nekoliko bela, nekoliko rudečkasta. Tudi dišala je zelo prijetno. Minica se je dolgo ne more nagledati, in se ji prečuditi. — Po rožicah jo veselo obrača, in — kot bi živa bila — jo boža, in se z njo pogovarja. Ni se je mogla nasititi; nazadnje jo celo v ustica vtakne in jo hoče jesti. Pa kako hitro jo je zdaj sita! — Nevtegoma teče k materi, naglas joka in vpije: „Oj mati, kako me peče! — Cvetlica je bila tako lepa,

in ko sim jo jedla, je bila tako grenka! — Nemarna roža, kako si me zapeljala!“! Ne huduj se, moja hčerka, pravi jo mati, in ne zaničuj lepe cvetlice, saj je res lepa in lepo diši, in kaj hočeš še več od nje? — Saj cvetlic ne jemo! — Vidiš, ljuba Minica! reko mati dalje, prvo veselje je pri vsaki reči sladko in dobro. Če si pa še več želimo, dobimo namesto veselja le stud in grenkoto! — *A. Praprotnik.*

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 15. Prilog.

(Dalje.)

1) Kedar se od kakšne določene, znane stvari govori, dobi prilog za moški spol v prvem in 4. edinobrojnem sklonu *i* na koncu; če se pa govori od kakšne nedoločene, neznane stvari, se to ne sme zgoditi; n. p. lepí nož mi daj (kterega že poznaš); lep nož mi daj, (to je nož, da je le lep, bodi si kateri koli). — Prilogi za ženski in srednji spol se rabijo v določenem in nedoločenem pomenu vedno enako, samo v 3. in 5. skl. za ženski spol rabimo določno tudi *ej* namesto *i*. — Ako pa moški prilog za svojim imenom v 1. edinobrojnem sklonu stoji, ne vzame nikdar določivne končnice *i*, n. p. tisti nož je lep, (ne: lepi).

2) Polglasnica zadnjega zloga vsklanji zgine; n. p. serčen, serčna, serčno, serčnega i. t. d., ne serčena, serčeno, serčenega.

3) Prilogi, ki imajo v moškem spolu *č*, *š*, *ž* ali *j* na koncu, spreobernejo po slovnici *o* srednjega spola v *e*; n. p. rudeč, rudeče, moj, moje, naš, naše, letošenj, letošnje.

4) Če se prilog z moškim imenom kakšne nežive reči zloga, ima ž njim vred 4. edinobrojni sklon prvemu enak; — 4. sklon priloga kakšne žive stvari pa se vjema z imenom vred z drugim sklonom (rodivnikom); n. p. velikega raka (ne: velik rak) sim kupil. — Ako se pa prilog na moško ime kterege sprednjega stavka nanaša, je 4. edinobrojni sklon

vselej drugemu enak; n. p. jaz imam bel klobuk, ti pa čr-
nega, (ne: ti pa črn ali črni). *)

5) Neki dvojozložni z - ek, ali - en na koncu spreme-
nijo e lahko v á, n. p. lahek, lahák, bolen, bolán.

6) Če prilog ime namestuje, se derži lastne sklanje; n. p.
Krajnsko, Krajnskega, Koroško, Koroškega, Štajarskega i. t. d.
(Dalje sledi.)

Štirnajsto pismo.

Prijatelj svari prijatla, ki se je igri vdal.

Ljubi moj prijatelj!

*Slišal in zvedil si, da si se začel z igravci bra-
titi, in da si od nekaj časa sem še zlo igri vdan. Ne
zameri, dragi moj Pavle! da zavaljo tega pričujoče pi-
smice pišem, in Te zavaljo velike nevarnosti, ki Te ča-
ka, prijazno posvarim in opomniti hočem. Veš, da si
Troj dober prijatelj, zato bi me zlo žalilo, ko bi kedaj
viditi in slišati moral, da si po igri reven in nesrečen
postal. Veliko izgledov bi Ti lahko povedal, kako je
vselej igra tiste vnesrečila, ki se ji niso koj od konca
odpovedali in se je odvadili. Oboje, dobiček in zguba,
ima veliko hudega v sebi. Dobíček pelje k zapravljanju,
razvajanju i. t. d., zguba pa k grehom revšine. S tim je
veden prepír, pogosten boj in gerda nevošljivost neloc-
ljivo sklenjena. Ljubi in dragi prijatelj, ne bom Ti da-
lje hudih nasledkov popisoval, saj sam veš, kam to pe-
ljati mora. Lepo Te prosim, vbogaj svojega Ti dobro
šeleečega prijatla, in opusti to nevarno početje; boš vi-
dil, da se ne boš kesal, da mi bodeš marveč kedaj za
prijateljski opomin hvaležen. Upam, da boš moje besede
posluhnil, in iz tega dopisa spoznal, da si*

Tvoj

odkritosorčni prijatelj

Andrej.

V Kamnigorici 25. mal. serpana 1850.

(Petnajsto sledi.)

*) Za ženski in srednji spol to pravilo ne velja. Le ondot rabijo po izgledu
moškega tudi prilog srednjega spola, kodar so srednji spol zgubili, in na-
mesto njega moškega dobili. Prilog srednjega spola se, kakor ime, v 4.
sklonu vselej s prvim vjema.

Zaba i vrana.

(Basna.)

Po ilirski.

„Vidiš li, kako se s onim malim mišem mačka igra? Bože moj! zašto ga odmah neumori?“
pitala je čudeći se žaba vrano.

„„Jerbo posve zločesto serce imade, i mišu očitu smert, da ga lažljivim nadanjem kratko vreme teši, dvostruko zadaje,““ odgovori vrana.

Komu hotoma zlo učiniti, jest veće velika pregreha; ali ta pregreha težko oprostí se, ako se verh toga onomu, komu smo zlo učinili, jošter rugamo. —

Zaba in vrana.

(Basen.)

Po slovenski.

„Ali vidiš, kako se z u-nim malim mišem mačka igra? Moj Bog! zakaj ga mahoma ne vmori?“ je vprašala čudeč se žaba vrano.

„„Ker ima povse hudobno serce, in mišu očitno smert s tim, da ga z lažnjivim nadjanjem kratek čas tolaži, dvojnato zavdaje,““ odgovori vrana.

Komu hotoma zlo storiti, je že velika pregreha; ali ta pregreha se težko odpustí, ako se verh tega unemu, komur smo zlo storili, še hohotamo

Novice za mlade ljudi.

(**Nove kaznovavne sodbe.**) 18. dan t. m. smo vidili v Ljubljani v sodniji Ljubljanske okolice prvič po novej kaznovavnej postavi očitno, to je vpričo vsih ljudi, in ustno, to je na besede brez mudne pisarije v domačem jeziku obravnavati in soditi; da je lahko vsak kmet umel, kaj se govori. Vsih zatožencev (ki so bili zatoženi), ki so imeli še količkaj sramožljivosti v sebi, je bilo jako sram, ker je bilo veliko poslušavcev vpričo, kateri so jih poznali. Mladenči in deklice! varujte se skerbno vsake hudobije, ki je zoper cesarske kaznovavne postave, da se vam taka sramota ne zgodi.

(**Zrakobrodnik se spusti v zrak.**) Zrakobrodniki (Luftschiffer) so umetniki, ki se umejo z oblani in drugim pripravnim orodjem visoko v zrak vzdignuti, in po njem kakor brodar po vodi broditi. — 7. dan t. m. se je spustil tak zrakobrodnik v Parizu vpričo velike množice na svojem pod oblonom privezanem konju v višave. Konj je od kraja zlo bercal, potem se pa kmalo vpokojil in visel, kakor bi bil oterpnul. Kmalo zgine oblon nad oblake. Še

le zvečer prispe več ur od Pariza v vasi „Grizi“ srečno do tal, in umetnik pridirja na svojem konjičku še tisti večer v Pariz. Pravil je, da je bila začela konju v prevelikej visočini, kamor ga je bila silna sapa zanesla konju iz gobca jako kerv teči, njemu pa ne, samo zeblo ga je, in pa v glavi se mu vertelo. Nad oblaki je vidil več mavric in drugih lepih prikazkov iz solnčnih žarov.

Smešnica.

Prebivavci te in une strani neke vode so se pravdali za travnik tostran vode. Prebivavci une strani so namreč terdili, da je travnik njihov, čeravno ni na njih strani, in so bili pri volji po starih možéh spričati, da je bil travnik zares lastnina njih dedov; prebivavci te strani so tudi tako spričevanje ponudili. Pridejo na ogled pri-sežni možje in sodnika obojih prebivavcev. Po dolgem pričkanju pravi eden iz une strani: Ta zemlja je naša; jaz sim vidil pred 60 leti tukaj naše konoplje rasti.

Sodnik prebivavcev te strani, kteremu se je mož malo mlad zdel, ga vpraša: Koliko ste stari? — 50 let, odgovori serdito in naglo priča. — Vi ste tedaj vidili tukaj konoplje rasti, povzame sodnik, še preden ste bili na svetu? Možje te strani v smeh, uni se pa togoté, in pravde je bilo konec.

Nove molitne bukvice.

(V novem pravopisu.)

Nebeške iskrice

za

mladost, pa tudi za odrašene ljudi.

Spisal po naj boljših molitnih bukvah mnogih jezikov g. *Lovrenc Pintar*, duhoven v Radolici. — Ne moremo prehvaliti teh bukvic, ki na 163 stranéh toliko različnih lepih molitvic in pesmic obsežejo, in jih priporočimo živo živo posebno gg. učenikom, ker se že konec šolskega leta bliža, za šolska darila. Popir in natis gospe R. Eger sta tudi prav lična. Na prodaj ima g. Matija Gerber, bukvozev v Ljubljani, po 10 kr. terdo vezane, — po 12 kr. z obutkom, — po 20 kr. z usnjatim herbtom, po 30 kr. s pozlačenim obrezkom. J. N.

Založnica **Rozalija Eger.** — Odgovorni vrednik **J. Navratil.**

V Ljubljani.